

ETIKA A AGRESIVITA V PODNIKÁNÍ

Baruch Spinoza kdysi napsal, že stejný je řád ideí jako řád věcí. Vzpomínám si na tato slova, která jsou vyjádřením myšlenky psychofyzického paralelismu i psychosomatického principu, často. Nejen při přemýšlení o smyslu naší práce, ale i při pohledu na smutná statistická data o naší nemocnosti, úmrtnosti, potratovosti, o dnešním nárůstu kriminality. Zdevastovaná krajina, špinavý vzduch a voda nám mohou posloužit jako odpověď na otázku, jak asi vypadají naše duše. Po dvou nekrofilních diktaturách, informační deprivaci, podmiňování strachem a bídou se stalo perverzní chování a prožívání průměrovou normou. Sametová revoluce přinesla většině z nás naději. Radost ze svobody a demokracie, postupné zlepšování životní úrovně většiny obyvatelstva, zlepšování ukazatelů potratovosti, prodlužování střední délky života, to jsou trvalé zdroje zlepšení našeho nového sebevědomí. Před šesti lety jsme však chtěli více a přehlédli jsme mnoho rizik. Po velké radosti následoval paradox, věčný to průvodce našich dějin. Zatímco pokořovaná část bývalých bezmocných se radovala a těšila na šťastnou budoucnost, ti druzí se nakrátko přikrčili a pak se v tichosti pustili do privatizace a podnikání. Transformace společnosti se scvrkla pro určitou část populace prakticky jen na transformaci ekonomickou. Než ti první vystřízlivěli z porevoluční euforie, ti druzí se z komunistické nomenklatury a veksláků přeměnili na majitele a podnikatele. Sny o tom, že agresivní ideologie bude vystřídána humanistickou alternativou pravdy, lásky či alespoň slušnosti, byly naivní a dostaly vážné trhliny. Agresivita totalitního státu, často formulovaná žargonem komunistické politické ekonomie, byla vystřídána agresivitou tržního hospodářství, a často arogancí formulovanou trochu jinou, avšak stále jen politickou ekonomii. V prastarém sváru lidského prožívání, zda "být" či "mít", se dostáváme do vážného ohrožení, které pro lidskou duši výprodej lidství představuje. Hrdinou dnešní doby se stává podnikatel či agresivní manažer schopný prodat cokoliv. Velká auta, fialová saka, mobilní telefony, agresivní televizní reklama, která se nás snaží denně přesvědčit, že není nic lepšího než menstruovat, mýt nádobí a ukazovat dětem fialovou krávu. Dnešek vytváří fantastické šance schopným, pilným, pracovitým lidem. Riziko dnešního člověka je v tom, že rezignuje

na biofilní hodnoty rozumu a citu, solidarity, tvořivosti, zodpovědnosti a upne se na nekrofilní orientaci na věci, peníze, konzum. V každém z nás je potencialita k obojímu. Moudrá lidská společenství od nepaměti některé lidské možnosti a sklony, např. altruismus a slušnost, podporují, jiná omezují, např. egoismus, aroganci a agresivitu. Říkává se tomu mravy nebo morálka a ten, kdo zná zákruty lidských duší, ví, že bez základní morálky není možné ani duševní zdraví, ani pocit životní pohody a štěstí. Výchova k morální zodpovědnosti není zdržování při obchodu, ale je základní podmínkou lidství. U nás však došlo dokonce i k tomu, že si současná politická ekonomie povolala politruky s originální novinkou - s tvrzením, že morálka vlastně ani moc není. Roztomilá kavárenská debata o postmoderním relativismu a popperovské falsifikaci začala ohrožovat celek. Apoštolové trhu bez přívlastků a postmoderní relativisté by se možná i divili, kdyby slýchávali, na jak úrodnou půdu dopadají jejich výroky u těch, kteří vzali výzvu "mít" doslova a stali se příslušníky nové profese - námezdnými vrahy. Zločinec si vždycky najde výmluvu, nepůsobí však dobře, když většina námezdných vrahů cituje na svou obhajobu ministerského předsedu a jeho údajné výroky o nemožnosti rozlišit čisté peníze od špinavých, či že o peníze jde nakonec v první řadě. Nejsou však všichni lidé stejní a nejsou stejní ani všichni podnikatelé.

Pokusme se srovnat příslušníky dvou nových, extrémně odlišných skupin našich mladých spoluobčanů, námezdné vrahy, vyšetřované psychologicky v rámci soudně- znaleckého posuzování vražd, a výjimečně úspěšné špičkové mladé odborníky, většinou ekonomy, techniky a podnikatele, kteří přicházejí na naše pracoviště při hledání exkluzivních zaměstnání či při výběru svých nových zaměstnanců.

Skupina námezdných vrahů, kteří stáli v loňském a letošním roce před pražskými soudy nebo kteří jsou ve vazbě, je nevývratným důkazem nutnosti morální výchovy v rodině, ve škole, ve společnosti jako jediného základního způsobu prevence těchto hrůzných činů. Více než desítka pachatelů tvoří homogenní vzorek a do jisté míry vykresluje karikaturu určitých dnešních postojů. Jde o mladé muže, většinou dosud netrestané, průměrně a nadprůměrně inteligentní, v podstatě duševně zdravé, považující se za podnikatele či pracovníky v oblasti soukromých bezpečnostních služeb, "ochranek" či "body guards". Často začínali jako vyhazovači na diskotékách, v barech a v erotických klubech. Pak byli opakovaně najímáni na "vymahačky" jak říkají vymáhání dluhů, zastrašování konkurence a podobné násilné

činnosti. Vraždu pojmají za logické vyústění procesu podnikání, který začíná půjčováním peněz či nesplácením faktur, nedodržováním slibů a smluv a pokračuje vymáháním dluhů, vydíráním, terorizováním dlužníků či obchodních partnerů a končí jejich likvidací. Svě zatčení považují za smůlu v podnikání, bojí se jen svých spolupachatelů a těch, kteří je najali, a často je ze strachu o život neprozradí. Klidně na vysvětlení uvádějí, že kdyby to neudělali oni, udělal by to nějaký Rus levněji. Pocházejí z nekriminálních, tzv. normálních rodin, často komunistických funkcionářských a dnes podnikatelských. S rodiči se nestýkají, říkají, že ti mají dnes ještě méně času než dříve, také podnikají. Od dětství byl jejich hmotný standard vyšší než ostatních dětí, dostávali peníze jako dárky k narozeninám a svátkům, za vysvědčení a nyní žijí ve vysoce nadprůměrných hmotných podmínkách. Nejde tedy o zločinnost z chudoby. Jejich hlavní zájmy a zábavy souvisejí s jejich narcismem, jsou to rychlá drahá auta, zbraně, bojová umění, agresivní sporty, kulturistika a hazardní hry. Všichni do jednoho uvádějí, že tráví mnoho času před videem a sledují "akčňáky" a "pornáče", knihy nečtou vůbec, z novin jen někdy Blesk. Svoji práci považují za plnohodnotnou s jinými podnikatelskými aktivitami a proto demonstrují, že nemají sebemenší pocit viny, považují se za profesionály, mluví v termínech trhu, kšeftu, nabídky a poptávky, tržní ceny za kus, míře rizika při podnikání a pod. Na vrcholu jejich hodnotové orientace jsou peníze, opovrhují hodnotami práce, dlouhodobě před činem nepracovali, přiznávají, že se často nudili. Přiznávají, že žili v blahobytu, připouštějí, že si nedovedli peníze užít. Věci veřejné je zajímají jen z aspektu ekonomického, zákony hluboce opovrhují, ale za hlavní politický úkol považují privatizaci. Z politiků obdivují V. Klause, často jej citují a často dodávají, že "ještě ten Sládek měl v hodně věcech pravdu", jsou rasističtí a netolerantní, zejména ve vztahu k Rómům. O Václavu Havlovi téměř jednohlasně říkali "toho neuznávám". Otázky na záležitosti vztahové, problémy solidarity, pomoci apod. chápou jako nezávaznou provokaci, arogantně se jim smějí. Se svými manželkami či partnerkami nežijí, o své děti a rodiče se nestarají, ve vazbě jsou zoufalí z toho, jak jsou opuštění.

Srovnáme-li skupinu mladých mužů, stíhaných za námezdné vraždy, se skupinou stejně starých, výjimečně úspěšných špičkových odborníků a podnikatelů, kterým dnešek umožnil strmý osobnostní i profesionální růst, včetně příjmů mnohonásobně převyšujících průměr, nenalezneme v hrubých testových

a dotazníkových psychodiagnostických znacích žádné velké rozdíly. Zcela zásadní rozdíly však nalézáme ve výkonnosti a v hodnotové orientaci těchto dvou skupin. Vyšetříme-li psychologicky stejnými metodami obě skupiny a ptáme-li se pozorně, nepřímou a nesuggestivně na jejich hodnoty, pak zjišťujeme, že i v podnikání oddělují tyto dvě skupiny jejich cílové hodnoty a pozitivní a negativní postoje.

1. Úcta k hodnotám intelektu, vědy, objevů, vynálezů, obdiv k moudrosti. Pracovitost, píle, výkonnost, plánovitost, včetně znalosti jazyků a praktického využívání moderních technických pomůcek, počítačů a komunikačních technologií, rekreační sport a pobyt v přírodě

versus

- opovržení těmito hodnotami s výjimkou obdivu ke zbraním, rychlým autům a tělesné síle, dokonalosti mužského tělového schématu

2. Úcta k tvořivosti, originalitě, kultuře, umění a kráse. Hravost, vtipnost a vztah k humoru

versus

- opovržení těmito hodnotami, banalita, stereotypie, konzumní způsob života, hazardní hry o peníze, pasivní zábava u videa s pornografií a akčními filmy

3. Úcta k sobě, vnitřní sebedůvěra a usilování o poctivost, harmonii, symetrii v komunikaci. Autentická slušnost a úcta k druhým, úcta k hodnotě slova, slibu, smlouvy

versus

- arogance jako projev vnitřní disharmonie a vnitřní nejistoty, nepoctivost, opovržení slušností jako slabostí, nadutost, frajeření, demonstrace falešné dominance

4. Pospolitosť, schopnost bezprostředního vztahu jak k druhému, tak k lidem obecně, schopnost intimity, erotické, sexuální, rodičovské, synovské lásky, přátelství, schopnost altruismu, pochopení lidské solidarity s chudými a nemocnými, hodnoty pomoci

versus

- bezvztahovost, surovost, krutost, komerční sexualita, opouštění partnerek, dětí, rodičů, naprosté nepochopení hodnot altruismu a solidarity

5. Zájem o filosofická, náboženská, mystická či ekologická témata, dispozice k transcendentálnímu myšlení, přesahu všednodennosti, úvahy o trvale udržitelném životě, o smyslu a o hodnotách

versus

- banální všednost, nuda, prázdnota

Ti druzí jsou naší hanbou, ti první nadějí.